

Çocuk ve Okuma Kültürü

Editörler

Burcu ÖZTÜRK

Funda BULUT

Şahin ŞİMŞEK

Çocuk ve Okuma Kültürü

ÖZTÜRK - BULUT - ŞİMŞEK

akademisyen.com

ONLINE SİPARİŞ

9 786257 451864

AKADEMİSYEN KİTABEVİ
Halk Sokak No: 5/A Sıhhiye-Yenişehir/ANKARA
Tel: 0312 431 16 33 - 0312 432 21 84

akademisyenyayinevi

akademisyenktp

AKADEMİSYEN
KİTABEVİ

ÇOCUK VE OKUMA KÜLTÜRÜ

Editörler

Dr. Öğr. Üyesi Burcu ÖZTÜRK

Dr. Öğr. Üyesi Funda BULUT

Dr. Öğr. Üyesi Şahin ŞİMŞEK

© Copyright 2021

Bu kitabın, basım, yayın ve satış hakları Akademisyen Kitabevi A.Ş.'ne aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kağıt ve/veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Tablo, şekil ve grafikler izin alınmadan, ticari amaçlı kullanılamaz. Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.

ISBN

978-625-7451-86-4

Kitap Adı

Çocuk ve Okuma Kültürü

Editörler

Burcu ÖZTÜRK

ORCID iD: 0000-0002-4087-3370

Funda BULUT

ORCID iD: 0000-0002-7101-3496

Şahin ŞİMŞEK

ORCID iD: 0000-0003-4433-0004

Yayın Koordinatörü

Yasin DİLMEN

Sayfa ve Kapak Tasarımı

Akademisyen Dizgi Ünitesi

Yayıncı Sertifika No

47518

Baskı ve Cilt

Vadi Matbaacılık

Bisac Code

EDU029020

DOI

10.37609/akya.560

GENEL DAĞITIM

Akademisyen Kitabevi A.Ş.

Halk Sokak 5 / A

Yenişehir / Ankara

Tel: 0312 431 16 33

siparis@akademisyen.com

www.akademisyen.com

ÖN SÖZ

Niçin Okuma Kültürü Programı?

Çok bileşenli ve çok boyutlu olduğu kadar her dönemde değişkenleri farklılaşan bir alan, çocuk ve okuma kültürü. Söz konusu tema ve içeriğin çocukla ilgili en önemli yönü ise 'değişen çocuk algısı'dır. Kuşaklararası algı zamana ve döneme göre değiştiği için okuma kültürü bileşenlerinin içerikleri de değişebiliyor. Yarım yüzyılda temel değişim bir yanda yazı kültüründe, diğer yanda okuma kültürünün boyutlarında gerçekleşiyor. Her iki boyutu en çok etkileyen ise hiç kuşkusuz yazı kültüründen önce erken çocukluk döneminde başlayan görsel okuma sürecidir.

Medya toplumunda çocuk ve okuma kültürü bileşenleri arasına görsel okumayı dâhil etmeden okuma kültürü becerilerinin kazandırılmasına yönelmek madalyonun bir yüzüne bakmak anlamına gelir. Bugün artık bebeklik dönemiyle başlayan görsel okuma süreçleri yazı kültürüne geçişi öngören okuma kültürünün amacı, yöntemi ve işlevini de yeni boyutlara taşımış oldu. Bu nedenle yeni nesil okuma kültürü kozasının ilk başat belirleyicisi görsel okuma becerisidir.

Çağımızda geleneksel, modern ve postmodern çocukluğu dönüştüren en etkili sosyalleşme enstrümanı, popüler çocuk kültürü ve çocuk modernleşmesidir. Çocuk modernleşmesinin itici gücü olan medya ve çocuk medyası geleneksel okuma kültürünü etkileyen birincil odak durumuna dönüşmekte gecikmedi.

Yazı kültürü ile okuma becerisi kazandırmada okuduğunu anlama, okudukları üzerinde düşünme-sınama ve eleştiri-sorgulama becerisi edinme amaçları değişmemiş olsa da bu amaçlara hangi araçlarla ve nasıl ulaşılabileceği daha belirleyici duruma gelmiştir. Çocuğun medyayla ilişkisinde ise erişim, analiz, değerlendirme ve üretim-katılım becerisi görsel okuma ve dolayısıyla da görsel okuryazarlığın edinilmesinde anahtar kavramlardır günümüzde. Çoklu okuryazarlığın, görsel okuma, temel okuryazarlık, medya ve çocuk medyası, bilişim teknolojileri ve dijital okuryazarlığı kapsadığı dikkate alındığında okuma kültürü bileşenlerinin evrildiğini fark etmemiz kolaylaşır.

Okuma kültürünün cılız olduğu toplumlarda medyanın günah keçisi ilan edilmesine niçin çekinceli yaklaşmamız gerektiği üzerinde tekrar düşünmeliyiz: Okuma-yazma becerilerinden önce görsel okuryazarlık düzeyi geliştirilmeden temel okuryazarlık gerçekleşse bile, okuma kültürü becerileri kazandırılması yeterli olamıyor yeni dünyada. Dijital çağda görsel

okuma ile yazı kültürü ilişkisi kurularak okuma kültürü becerileri eğitimi kazandırılması ise daha öncelikli duruma geldi. Bu noktada ilk ana soruyu sorabiliriz: Türkiye, dijital çağda çocuk ve okuma kültürü bileşenlerinin ilişkisini kurabilmiş midir? Sözü uzatmaya ve insanları yormaya gerek yok: Türkiye, örgün eğitimde ne görsel okuma ne de yazı kültürü ile çocuk ve okuma kültürü ilişkisini kuramamış bir ülke görüntüsü içindedir.

Çocuk ve okuma kültürü bağlamında ikinci ana sorumuza gelince: Türkiye, çocuk ve okuma kültürü sarmalını çözmeye nasıl yönelebilir? Yıllardır söylediğim ve yazdığım gibi; Türkiye, bebeklik döneminden ilk gençlik çağını ve yeni nesil medyalarla çoklu okuryazarlığı içine alacak şekilde hazırlanacak Okuma Kültürü Programı ile bu sarmalı çözmeye yönelebilir. Söz konusu program, görsel okuma, yazı kültürü ve çoklu okuryazarlık temelinde; örgün, yaygın ve sargın eğitimi kapsayacak boyutları da içermeli.

Öngördüğümüz Okuma Kültürü Programı, aile, medya, okul, toplum boyutlarını içereceği için, çocuk yanında her yaştan özneyi de içine almış olacak. Hiç kuşku yok ki söz konusu program, öğrenmenin çok kolaylaştığı, okul türü öğrenme oranının yüzde yirmi beşlere düştüğü, buna karşılık bilgiye erişimin kolaylaştığı dijital medya çağında ve taçkıran salgını sonrası ortaya çıkan çocuk algısını da dikkate alarak güncellenmeye açık bir yaklaşıma göre düzenlenmeli.

Okuma Kültürü Programı, önceliğin temel okuryazarlığa verileceği, geleneksel, görsel-işitsel, dijital, eleştirel ve evrensel okuryazarlık yanında çoklu medya eğitimine öncelik veren, örgün, yaygın ve sargın eğitim ile ilişkilendirilmiş, çok bileşenli-çok boyutlu ve okuma kültürü ekosistemine göre yapılandırılmalı. Program, çocuk algısı, çocuk kültürü, çocuk medyasından yararlanma yanında (yazılı, görsel-işitsel, elektronik ve dijital medya vd.) okul öncesi, çocuk ve ilk gençlik edebiyatının okuma kültürü kazandıran bütün türlerini belirleyen yol haritası işlevini de yerine getirmeli.

.....

Çocuk ve Okuma Kültürü kitabındaki yazıları gözden geçirirken yukarıda kısaca açılımına değindiğim ve önerdiğim MEB Okuma Kültürü Programı'nın Türkiye için temel ihtiyaçlardan biri olduğuna yönelik görüşlerimin doğrulandığını fark etmiş olmaktan dolayı memnun kaldım. Kitapta yer alan makaleleri kaleme alan genç araştırmacılarımızın her birini ayrı ayrı kutluyorum.

Han Çayırı Yolu Sokağı
Mustafa Ruhi Şirin
7 Ağustos 2021

İÇİNDEKİLER

1. Bölüm	Okuma Kültürünün Gelişimi	1
	Ahmet BAŞKAN	
2. Bölüm	Okuma Kültürü Edindirmenin Dil Becerileri ile İlişkisi.....	11
	Erdost ÖZKAN	
3. Bölüm	Okuma Kültürü Edinme Sürecinin Son Basamağı: Evrensel Okuryazarlık	21
	Sedat KARAGÜL	
4. Bölüm	Çocuk Edebiyatı Eserlerinin Çocukların Okuma Kültürü Edinme Sürecindeki Yeri ve Önemi	37
	Nevin AKKAYA	
5. Bölüm	Çocuk ile Yetişkini Buluşturan Okuma Kültürünün İlk Basamağı: Resimli Çocuk Kitapları.....	55
	Burcu ÖZTÜRK	
6. Bölüm	Çocuklara Okuma Kültürü Kazandırmada Çocuk Kütüphanelerinin Rolü ve Önemi.....	63
	Mehlika KARAGÖZOĞLU ASLIYÜKSEK	
7. Bölüm	Sınıf Öğretmenlerinin Çocuk Edebiyatı ile Okuma Kültürü Oluşturmaya Yönelik Görüş ve Uygulamaları.....	71
	Serpil ÖZDEMİR	
8. Bölüm	Çocuk Eğitiminde Okuma Kültürü ve Medya.....	89
	Bilge BAĞCI AYRANCI	
9. Bölüm	Şair ve Yazarların Gözünden Âmin Alayından Falakaya Okuma Kültüründe Mahalle Mekteplerinin Yeri.....	103
	İbrahim ÖZEN	
10. Bölüm	Taş Basma Halk Hikâyelerinden Madde ve Kuwet'e: Hüseyin Cahit Yalçın'ın Okuma Kültürü Üzerine Bir Değerlendirme	129
	İsmail Alper KUMSAR	

11. B6l6m	Dante'den F6ruę Ferruhzad'a: Ayla Kutlu'nun Okuma K6lt6r6 6zerine	141
	Funda BULUT	
12. B6l6m	Okuma K6lt6r6 Edindirmede 6retken Kalemler: Kemalettin Tuęcu 6rneęi	163
	Şahin ŞİMŞEK	

YAZARLAR

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet BAŞKAN

Hitit Üniversitesi, Türkçe Öğretimi Uygulama ve Araştırma Merkezi
ORCID iD: 0000-0003-4028-9067

Dr. Erdost ÖZKAN

Pamukkale Üniversitesi, Dil Öğretimi Uygulama ve Araştırma Merkezi
ORCID iD: 0000-0002-4366-243X

Dr. Öğr. Üyesi Sedat KARAGÜL

İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı
ORCID iD: 0000-0003-1829-2809

Doç. Dr. Nevin AKKAYA

Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı
ORCID iD: 0000-0001-7222-4562

Dr. Öğr. Üyesi Burcu ÖZTÜRK

Kastamonu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı
ORCID iD: 0000-0002-4087-3370

Dr. Öğr. Üyesi Mehlika KARAGÖZOĞLU ASLIYÜKSEK

Marmara Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü
ORCID iD: 0000-0003-1198-5872

Doç. Dr. Serpil ÖZDEMİR

Bartın Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı
ORCID iD: 0000-0002-8063-8690

Doç. Dr. Bilge BAĞCI AYRANCI

Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı
ORCID iD: 0000-0002-9889-2777

Dr. Öğr. Üyesi İbrahim ÖZEN

*İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi,
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
ORCID iD: 0000-0001-7707-5252*

Dr. Öğr. Üyesi İsmail Alper KUMSAR

*Düzce Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü,
Yeni Türk Edebiyatı Ana Bilim Dalı
ORCID iD: 0000-0002-2172-4900*

Dr. Öğr. Üyesi Funda BULUT

*Kastamonu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi
Bölümü, Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı
ORCID iD: 0000-0002-7101-3496*

Dr. Öğr. Üyesi Şahin ŞİMŞEK

*Kastamonu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi
Bölümü, Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı
ORCID iD: 0000-0003-4433-0004*

7. BÖLÜM

Sınıf Öğretmenlerinin Çocuk Edebiyatı ile Okuma Kültürü Oluşturmaya Yönelik Görüş ve Uygulamaları¹

Serpil ÖZDEMİR²

GİRİŞ

Çocuk edebiyatı, dil becerilerinin geliştirilmesi ve okuma kültürünün kazandırılmasında eğitim öğretim sürecinin önemli bir unsurudur. Çocukların gelişiminde çocuk edebiyatından yararlanırken “temel kaynağı çocuk ve çocukluk olan; çocuğun ilgi, dikkat, duygu, düşünce ve hayal dünyasına uygun” (Şirin, 2007, s. 16) eserleri seçebilmek gerekir. Bu eserler çocuğun eğlenmesi, hayatı tanınması, dilin inceliklerini sezmesi, zihinsel ve ruhsal bakımdan gelişmesi, sanatsal deneyimler kazanması gibi pek çok işleve sahiptir (Bağcı Ayrancı ve Aytaş, 2017; Baş, 2015; Sever, 2007a). Çocuk edebiyatının işlevlerini gerçekleştirebilmek için çocuğun yaşına, ilgilerine, dünyasına uygun eserlerden yararlanmak önemlidir.

Çocuk edebiyatı; halk edebiyatından, yetişkinler için yazılan eserlerden ve doğrudan çocuklar için yazılan eserlerden beslenerek zenginleşmektedir. Masallar, tekerlemeler, bilmecelerle başlayan çocuk edebiyatı aşinalığı okulda edebiyatın öyküleyici, bilgilendirici türleri ve şiir ile gelişir. Çocuk edebiyatının kaynakları oyuna dayalı türler (tekerlemeler, bilmeceler, dramatisasyonlar), hayale dalı türler (masallar, öyküler, romanlar vb.) ve me-

¹ 29-31 Mart 2018 tarihinde Bursa’da düzenlenen 1. Uluslararası Temel Eğitim Kongresinde sunulan bildiri den derlenmiştir.

² Doç. Dr., Bartın Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı, serpilozdemir34@gmail.com.

raka dayalı türler (fen ve tabiat olaylarını anlatan metinler, biyografiler, anı, deneme, gezi, mektup) şeklinde sınıflanmaktadır (Erdal vd., 2013). Bu sınıflama çocuk dünyasında oyun, hayal ve merak unsurlarının önemini vurgulamaktadır. Çocuk edebiyatından estetik zevk için yararlanılabileceği gibi çocuğun öğrenme merakını geliştirmek için de yararlanılabilir. Yani çocuk edebiyatı öğretici eserleri de kapsar. “Kavramlar, olgular, bilimsel gerçekler gibi çocukların öğrenme gereksinimini düzeylerine uygun biçimde -doğru ve geçerli bilgilerle- yansıtarak karşılayan ürünlere öğretici çocuk kitapları adı verilebilir” (Sever, 2007a).

Çocuk edebiyatında öğreticiliğin “çocukların öğrenme gereksinimi düzeylerine uygun biçimde” yer alması önemlidir. Yazarın eğitimci yazar rolü üstlenip bilgi ve ahlak dersi vermesi çocuk edebiyatı eserlerinde istenmeyen bir durumdur (Aytekin, 2016). Didaktik olma kaygısı sanatsal olmanın önüne geçmemelidir. Aksi takdirde güdümlü bir eserle karşı karşıya kalınmaktadır. Güdümlü eserler çocuğu yetişkinin kendi doğrularına bağımlı kılmak isteyen eserlerdir. Bu, çocuğun okuma isteğinin körelmesine yol açabilir (Sever, 2007a).

Öğretmenlerin çocuk edebiyatı alanında yetkin olmaları, çocuk yazarlarını ve eserlerini tanımaları ve çocuk kitaplarını eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirebilmeleri (Dilidüzgün, ty.), çocuklar için kitap seçerken kitabın dil ve anlatımının, iletilerinin çocuğun gelişim evrelerine uygun olup olmadığına dikkat etmeleri beklenir (Çevik ve Müldür, 2019, s. 1871). Okuma kültürünün yerleşmesinde sınıf öğretmenlerinin çok önemli bir rolü vardır. Türk ve dünya klasiklerini, güncel eserleri ve yazarları yakından takip etmeleri, uygun buldukları yazar ve eserleri eğitim süreçlerine dâhil etmeleri, öğrenme merakının sanatla birleşmesi ve sonuçta okuma kültürünün temellerinin atılması sınıf öğretmenlerinin konu hakkında yeterli olmaları ile mümkündür.

Okuma kültürü, yazılı kültür ürünleri ile tanışma; onların iletilerini paylaşma, sınıma, sorgulama ve bütün bunları alışkanlık haline getirmeyi ifade etmektedir (Sever (2007b, s.108). Okuma kültürü kazanma çeşitli aşamalarla gelişen bir süreçtir. Bu süreçte bireylerin okuma yazmayı öğrenme, okuma alışkanlığı edinme, okunanlara eleştirel bir açıdan bakabilme ve evrensel okuryazar olma aşamalarından geçmesi gerekmektedir (Sever, 2010). Çocuğun temel okuryazarlık bilgisinin okuma alışkanlığına dönüşmesi, okuduklarına eleştirel bir tutumla yaklaşabilmesi ve bunu yaşam biçimine dönüştürmesi okul öncesinden başlayarak tüm eğitim kademelerinde özenle üzerinde durulması gereken bir konudur. Sürekli yenilenen bilgiyi takip edebilmek, bilgi kirliliğinde doğruyu bulabilmek, günün değişen ihtiyaçları karşısında güncel kalabilmek okuma kültürünün gerekli kılınmaktadır.

Bu araştırmanın amacı sınıf öğretmenlerinin çocuk edebiyatı ile okuma kültürü oluşturmaya yönelik görüş ve uygulamalarını belirlemektir. Araştır-

mada “Sınıf öğretmenlerinin çocuk edebiyatı ile okuma kültürü oluşturmaya yönelik görüş ve uygulamaları nelerdir?” sorusuna yanıt aranmıştır. Konu şu alt problemlerle ele alınmıştır:

1. Sınıf öğretmenleri hangi kitapları okutmaktadırlar?
2. Sınıf öğretmenlerinin en çok tercih ettikleri yazarlar hangileridir?
3. Sınıf öğretmenleri dil becerilerini geliştirmek için çocuk edebiyatı eserleriyle hangi etkinlikleri yaptırmaktadırlar?
4. Sınıf öğretmenleri okunan kitaplara yönelik değerlendirme yapıyorlar mı? Değerlendirme yapıyorsalar nasıl yapıyorlar?
5. Sınıf öğretmenleri çok okuyan öğrencileri ödüllendiriyorlar mı?
6. Sınıf öğretmenleri öğrencilerin okudukları kitapları nasıl takip ediyorlar?
7. Sınıf öğretmenleri çocuk edebiyatı ürünlerinden Türkçeden başka derslerde yararlanıyorlar mı?
8. Sınıf öğretmenlerinin kitap tavsiye ederken göz önünde bulundurdıkları ölçütler nelerdir?
9. Okunan kitapların seçimi kim tarafından yapılmaktadır?
10. Çocukların okudukları kitapları sınıf öğretmenleri de okumakta mıdır?
11. Sınıf öğretmenlerinin çocuk edebiyatının işlevine yönelik görüşleri nelerdir?

1. Yöntem

Sınıf öğretmenlerinin konu hakkındaki görüş ve uygulamalarını derinlemesine ele alabilmek için nitel araştırma yöntemlerinden olgubilim deseni kullanılmıştır. Olgubilim deseni farkında olduğumuz ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olmadığımız olgulara odaklanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 78). Araştırma 2016-2017 eğitim ve öğretim yılında Bartın merkezde bulunan dört devlet okulunda yürütülmüştür. Araştırmaya gönüllü olarak 28 sınıf öğretmeni katılmıştır. Çalışma grubu 15 kadın, 13 erkek öğretmenden oluşmaktadır. Katılımcılar 4 ile 37 yıl arasında değişen kıdeme sahiptirler. Katılımcılar kadın “K”, erkek “E” şeklinde kodlanmış ve K1, K2, E1, E2 şeklinde görüşme sırasına göre numara eklenmiştir. Dört ilkokul A, B, C, D şeklinde kodlanarak numaranın ardına eklenmiştir. Sonuç olarak K1A kodu katılımcının cinsiyeti bakımından kadın olduğunu, birinci sırada görüşme yapılan öğretmen olduğunu, A okulunda çalıştığını göstermektedir.

Araştırmanın verileri yarı yapılandırılmış görüşme formu ile toplanmıştır. Görüşme formunun kapsam geçerliğini sağlamak için üç sınıf öğretmeninden ve temel eğitim ana bilim dalında görev yapan iki akademisyenden